

програма и начин његове примене на опис библиографске грађе. Поред овога, у раду је посвећена и пажња FRBR-у (Functional Requirements for Bibliographic Records), моделу за структуру библиографских записа у оквирима дигиталне каталогизације. Мирна Вилер („Концептуални модел за ауторизоване податке – FRAD и његова примена на старе књиге“) изнела је основе идеје о FRAD-у (Functional Requirements for Authority Data) и на практичан начин је показала могућност коришћења овог концептуалног модела за ауторизоване податке који је комплементаран моделу FRBR. Клаудија Фабијан („Нови концептуални модели за организацију информација ауторизованих података у европском контексту“) преко описа Тезауруса Конзорцијума европских научних књижара (CERL Thesaurus) и његове структуре, указала је на то како се данас врши прикупљање и целокупна информатичка обрада свих података везаних за стару штампану књигу.

У четвртој целини свега су два рада у којима су изнета различита искуства и описане технике и методологије конзервације књига и старих рукописа. Први рад је ауторке Ен Џилиленд („Развој теорије, праксе и истраживања о заштити и приступу архивском градиву у дигиталном свету“) која је посветила пажњу савременим информатичким техникама и технологијама у очувању старе књиге и архивске грађе, упоређујући истовремено нове приступе и технологије са пређашњима. Други рад је коауторски (Дамир Хенеси – Маја Крталић – Ива Гобић-Витоловић) и говори, како стоји у самом наслову, о заштити и конзервацији старих књига, односно о самом приступу проблему очувања и заштите

књига, затим методологијама, као и поступцима који морају да се примене како би конзервација могла да се обави ваљано и правовремено.

Пета целина, посвећена управљању старим збиркама књига је најмања, јер представља свега један, али веома исцрпан и свеобухватан рад Лаиле Милетић-Вејзовић под насловом „Управљање збиркама посебне грађе с нагласком на пројекте дигитализације“. Ауторка је покушала да прикаже суштину дигитализације старих књига и архивске грађе у универзитетском окружењу, осврнувши се истовремено и на такозване метаподатке о самој библиотечкој грађи, будући да су они од посебне важности у процесу додатног (стручног, лингвистичког, библиотечког) претраживања информација преко мрежних информационих претраживача као што је Гугл.

Овај зборник пажљиво одабраних и тематски распоређених радова угледних професора и предавача нуди велики број корисних и практичних информација о старој књизи, директно упознаје читаоце са новим сазнањима, методима и методологијама у дигиталном библиотекарству, затим са процесом савремене обраде података о старој и реткој књизи, те даје нове смернице и предлоге у вези са начинима и поступцима конзервације књига у савременом дигитализованом свету информација. И поред чињенице што су сви радови написани стручним језиком и намењени једном релативно затвореном кругу корисника (изнад свега, библиотечкарима и књижарима), они ипак могу бити и штиво за ширу читалачку публику у виду сасвим прегледне и информативне литературе из области опште културе и образовања.

Историјски ход српске књиге под Хабзбурговцима

Карла Селихар
Педагошки факултет Сомбор
kselihar@pef.uns.ac.rs

Денић, Чедомир. *Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији током 18. века. Књ. 1. Историјат*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2010.

Књига *Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији током 18. века*, Чедомира Денића, представља проширену докторску тезу одбрањену 1992. године на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду.

Када сам први пут узела књигу у руке, увидела сам да је испред мене једна изузетна студија, да није реч само о историји српских библиотека, већ и о историји књиге и књижевности код Срба. Аутор Чедомир Денић предано је и

доследно истражио историјске, друштвене и културне појаве које су претходиле како настанку и појави штампарства, књижевности и издаваштва, тако и настанку српских библиотека, о њиховим читаоцима и дистрибуцији књига у Хабзбуршкој монархији у XVIII веку.

Вековима су Срби на овим просторима, под утицајима Истока и Запада, стварали и развијали свој језик, књижевност, културу. Велику улогу су у тој борби за просвећеност и свеопшти напредак српског народа имали учени и образовани појединци, чијом заслугом настају прве библиотеке, институционалне и приватне.

Уводећи нас у своју студију, аутор даје историјски преглед настанка и развоја књижевности старог века, од најстаријих цивилизација до раног средњег века, када хришћанска, црквена књижевност преузима примат. Пратећи настанак и развој књижевности и библиотека код Срба између две велике сеобе, њихово страдање и разарање од стране освајача, аутор се бави и самим појмовима *књиџа* и *библиотџека* у српском и другим језицима, полазећи од грчке речи *βιβλιοθήκη*, њене латинске транскрипције *bibliotheca*, али и латинских изведеница од именице *liber* (књига) – *libraria* и *officina libraria* у значењу књижара, библиотека. Денић истиче и српскословенску изведеницу, која се јавља у *Крмчији (Номоканону)* Св. Саве, где је библиотека названа *књиџохранилница*, а библиотекар *књиџохранишељ*. Током XVIII и XIX века код Срба у Хабзбуршкој монархији су поред најраспрострањенијег латинског израза *bibliotheca* у употреби били и изрази црквенословенског порекла *књиџохранилница*, *књиџохранилище* и *сокровишница*, као и израз библиотека, које Вук није унео у свој *Рјечник*, јер нису били из српског народног језика.

Први део Денићеве књиге – *Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до почетка 19. века, са освртом на њих пре и после њога* – подељен је на девет поглавља. Аутор, профилишући библиотеке, полази од становишта да су по намени, карактеру и власништву библиотеке биле: митрополијске, епархијске, манастирске, парохијске и друге црквене, школске и приватне. „Те, већином институционалне библиотеке, развиле су се током 18. века у оквиру цркве (бр. 1 – 4), и ван ње (бр. 5 – 6), уз мање-више учешће световњака, свештених и војних лица.“¹ Денић истиче да целовита историја српских библиотека није написана, дајући историографску слику раније урађених истраживања Александра Поповића, Љубомира Дурковића-Јакшића, Радослава М. Грујића, Милана Костића, Љубомира Стојановића, Николе Радојчића.

Уз неопходна историјска подсећања, аутор своју историју започиње библиотекама Београдске и Карловачке митрополије, затим обрађује епархијске, манастирске, парохијске и друге црквене библиотеке. Поред друштвено-историјских и културних оквира у којима су библиотеке настајале и развиле се, истраживањем је обухваћен и начин набавке књига, инвентари, класификација.

Дајући исцрпан историјат развоја школства код Срба у Хабзбуршкој монархији, Чедомир Денић даје преглед значајних школских библиотека и њихових инвентара, са по-

себним нагласком на библиотеке Карловачке гимназије и богословије, као две најзначајније српске институције са ове стране Дунава.

У поглављу о приватним библиотекама, представљајући књижнице Доситеја Обрадовића, Стефана Стратимировића, Јована Рајића, Захарија Орфелина и других учених Срба, аутор говори и о путевима књиге, њиховој набавци и судбини после смрти власника.

Поред богослужбених књига, у библиотекама образованијих и ученијих власника, своје место су нашле и књиге из филологије, историје, медицине и других струка. Они слободнији су уносили у своје библиотеке и књиге световне садржине, римске класике, речнике и граматике, историографска и филозофска дела. Већина књига била је на српскословенском и рускословенском језику, али су биле заступљене и књиге на латинском, грчком, немачком и француском језику. „Обим и садржај библиотечких књижних фондова зависио је од образовања, професије, друштвеног положаја, материјалног стања и других одлика њихових творца.“²

Денићева књига је богата илустрацијама, које као драгоцен документација представљају посебну целину. Деведесет две илустрације са опсежним коментарима, фактографска су подршка ове изванредне студије. Поред географских карата, своје место нашле су и фотографске репродукције, бакрорези, спискови инвентара књига и други занимљив материјал.

Истинско богатство за будуће истраживаче представља опсежна, скривена библиографија. Под једном фуснотом пажљиви читалац пронаћи ће више јединица везаних за исту тему. Аутор је поред монографских публикација и прилога у часописима, консултовао и архивску грађу, која до сада није коришћена у истраживањима везаним за историју српских библиотека.

Сасвим је јединствен и необичан и *Реџистар* дат на крају књиге, који у себи обједињује три регистра: именски, географски и предметни. Аутор је уз лична и географска имена, упутнице и напомене, у тематском делу *Реџистра* унео и појмове „који могу да укажу на ударне теме или још понеку нијансу за расправу о њима и даље истраживање“³

Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији током 18. века, објавила је Српска академија наука и уметности, а штампао Полиграф из Београда у 500 примерака. Књига је изашла у едицији Посебна издања.

На прелиминарној страни стоји да је ово први део публикације о историји српских библиотека у Хабзбуршкој монархији. Можемо само да се надамо да ће наставак ове изванредне и јединствене студије ускоро угледати светлост дана.

¹ Чедомир Денић, *Српске библиотеке у Хабзбуршкој монархији током 18. века* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2010), 61.

² Исто, 370.

³ Исто, 773.